

Centraal Planbureau

CPB Achtergronddocument | 30 juni 2016

De politieke economie van de hervormingen in de loon- en inkomstenbelasting

Maurits van Kempen
Wim Suyker

CPB Achtergronddocument

De politieke economie van de hervormingen in de loon- en inkomstenbelasting

Maurits van Kempen en Wim Suyker

30 juni 2016

Inhoud

1	Inleiding—3
2	Casusbeschrijvingen—4
2.1	1990—4
2.1.1	De tijdlijn—4
2.1.2	Hervormingsfactoren—6
2.2	1991—9
2.2.1	De tijdlijn—9
2.2.2	Hervormingsfactoren—11
2.3	2001—13
2.3.1	De tijdlijn—13
2.3.2	Hervormingsfactoren—15
2.4	2015—17
2.4.1	De tijdlijn—17
2.4.2	Hervormingsfactoren—19
3	Conclusies—21
4	Verwijzingen—23
5	Bijlagen—26
5.1	Lijst geïnterviewde personen—26
5.2	Tijdlijn hervorming 1990—26
5.3	Tijdlijn hervormingspoging 1991—29
5.4	Tijdlijn hervorming 2001—31
5.5	Tijdlijn hervormingspoging 2015—32

1 Inleiding

Dit achtergronddocument behoort bij de CPB Policy Brief¹ over de politieke economie van belastinghervormingen en gaat in op omvangrijke hervormingen in de loon- en inkomstenbelasting. De hoofdvraag is daarbij: waarom vinden sommige voorgenomen stelselhervormingen in de inkomstenbelasting doorgang, en andere hervormingen niet? Ter beantwoording van deze vraag worden vier specifieke (pogingen tot) belastinghervormingen uitgelicht. De eerste herziening vond plaats in 1990, naar aanleiding van de werkzaamheden van de commissie-Oort. De tweede casus betreft de voorstellen van de commissie-Stevens² in 1991. Dat pakket voorstellen is destijds uiteindelijk niet ingevoerd, al zijn er wel onderdelen van geïmplementeerd. De derde behandelde belastingherziening is de Wet inkomstenbelasting 2001. Tot slot komen ook de meest recente hervormingspogingen, culminerend in het zogenoemde 5-miljard-pakket, aan bod.

Dit achtergronddocument is gebaseerd op informatie uit de parlementaire archieven, commissierapporten, departementale stukken, fiscale vakbladen, dagbladen en interviews met personen die betrokken zijn geweest bij het proces van de genoemde hervormingen.

Wij beperken ons tot deze vier grote stelselherzieningen. Hierdoor komt een aantal hervormingen dat raakt aan de loon- en inkomstenbelasting niet aan de orde:

- De geleidelijke beperking van de hypotheekrenteaftrek. Deze komt in een afzonderlijk achtergronddocument aan de orde.³
- De geleidelijke afschaffing van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting. De eerste stap is hiervoor in 2009 gezet.⁴ De overdraagbaarheid is vanaf 2023 ten einde voor de niet-verdienende partner in alleenverdienershuishoudens geboren na 1962 en neemt daarna verder af voor degenen geboren vóór 1962.
- De wijzigingen in de ondernemersbelastingen naar aanleiding van de Wet werken aan winst.⁵
- De aftopping van de aftrek van de pensioenpremie die in 2015 is ingevoerd.⁶
- De geleidelijke fiscalisering van de AOW-premie. Hierdoor gaan geleidelijk gepensioneerden en niet-gepensioneerden hetzelfde eerst en tweede schijftarief in de loon- en inkomstenbelasting betalen.

In de navolgende paragrafen wordt eerst een korte beschrijving gegeven van de vier casus, waarbij wordt ingegaan op de tijdlijn van belastinghervormingen en de rollen van

¹ Lejour, A., 2016, De politieke economie van belastinghervormingen, CPB Policy Brief 2016/08. [\(link\)](#)

² Het gaat hier om de commissievoorzitter (en CDA-lid) mr. W. Stevens, die veelal verward wordt met prof. dr. L. Stevens. Wanneer het in het navolgende gaat om prof. dr. L. Stevens, dan zal dit als zodanig expliciet aangegeven worden. In alle andere gevallen gaat het om mr. W. Stevens.

³ Lejour, A., 2016, De politieke economie van de hypotheekrenteaftrek, CPB Achtergronddocument. [\(link\)](#)

⁴ Ministerie van Financiën, 2007, Miljoenennota 2008. [\(link\)](#)

⁵ Kamerstukken II 2006/07, 30572, 2. [\(link\)](#)

⁶ Ministerie van Financiën, 2014, Miljoenennota 2015. [\(link\)](#)

verschillende politiek-economische factoren in het hervormingsproces. De keuze voor deze factoren is toegelicht in de bijbehorende CPB Policy Brief. De bijlage bij dit achtergronddocument bevat uitgebreide tijdlijnen van de uitgelichte hervormingen.

2 Casusbeschrijvingen

De wens voor een belastinghervorming ontstaat doorgaans geleidelijk. Door economische en maatschappelijke ontwikkelingen sluit op een gegeven moment het belastingstelsel minder goed aan bij de realiteit. Daarnaast is ook de rol van politici als belangenbehartiger van belang. Niet zelden zal dan een ‘gepassioneerde minderheid’ de meerderheid ervan kunnen overtuigen dat er aanvullende wet- of regelgeving moet komen om fiscaal onrecht glad te strijken. Daarmee wordt het systeem doorgaans echter wel complexer, waardoor op den duur een nieuwe fiscale ‘schoonmaakbeurt’ wenselijk wordt. Doordat de roep om een hervorming langzaam toeneemt en de noodzaak daarvoor gradueel groeit, is het lastig om een tijdstip aan te wijzen waar het hervormingsproces daadwerkelijk start. Een dergelijk ‘focal point’ kan dus niet bij alle hervormingspogingen worden geïdentificeerd.

2.1 1990

2.1.1 De tijdlijn

De belastinghervorming van 1990 wordt de Oort-operatie genoemd, naar de voorzitter van de commissie tot vereenvoudiging van de loonbelasting en de inkomstenbelasting, ingesteld in september 1985. De oorsprong van deze commissie is te herleiden naar een aangenomen motie van Van Rooijen c.s. in december 1979⁷ waarin gevraagd wordt om een grote studie naar het Nederlandse inkomstenbelastingstelsel. Er zijn meerdere aanleidingen voor die gewenste studie.

Een eerste aanleiding schuilt in de noodzaak tot vereenvoudiging. De vorige grote belastingherziening stamde uit 1964. Sindsdien is het stelsel regelmatig gewijzigd, wat blijkens enquêtes tot grotere complexiteit en ook uitvoeringstechnische problemen heeft geleid. De commissie-Oort haalt in haar uiteindelijke rapport *Zicht op eenvoud* een onderzoek van de Stichting Research voor Beleid⁸ aan, waarin gevonden wordt dat driekwart van de Nederlanders de eigen belastingaangifte niet meer zonder hulp van een ander kan invullen. Prof. dr. L. Stevens merkt dan ook op dat de belastingtelefoon uit nood geboren is.⁹ Uit het rapport *Heroverweging groei belastingdienst* blijkt daarnaast dat het bestaande belastingstelsel een enorme en groeiende werklast voor de belastingdienst betekent.

De tweede aanleiding is te herleiden uit de internationale context. Zoals ook benoemd wordt in het rapport van de commissie-Oort vindt in de voorgaande jaren een golf van

⁷ Kamerstukken II 1979/80, 15516, 23. ([Link](#))

⁸ Stichting Research voor Beleid, 1986, Onderzoek naar de ervaringen van belastingplichtigen met de aangifte inkomstenbelasting en hulp-bij-aangifte

⁹ Stevens, L.G.M., 1986, Vereenvoudiging van belastingen, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3560: 588-592.

belastingherzieningen plaats in andere landen. In onder meer Australië, Denemarken, Duitsland, Engeland, Ierland, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten zijn belangrijke tariefverlagingen doorgevoerd. Nederland, met negen belastingschijven en een toptarief van 72%, loopt daarom op internationaal gebied achter.¹⁰ Dit relatief hoge tarief maakt (internationale) belastingontwijking en ontduiking bovendien aantrekkelijk.

Een derde aanleiding voor de belastinghervorming komt voort uit een maatschappelijke trend: de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen. Gedurende het laatste kwart van de vorige eeuw wordt de kritiek op de verschillen in belastingheffing tussen gehuwde en ongehuwde paren en tussen partners onderling groter. Dat verschil is onder andere terug te vinden in de verschillende belastingvrije sommen voor jongere en oudere ongehuwden en gehuwden. Uiteindelijk komt het politieke antwoord op deze fiscale ongelijkheid in de vorm van de tweeverdienerswetgeving. Daarbij wordt tussen 1983 en 1985 in drie fases de inkomstenbelasting aangepast naar een meer individuele benadering. Voor het bestaande belastingsysteem impliceert dit een toename in complexiteit, die vanuit de wetenschappelijke hoek sterk wordt bekritiseerd.¹¹ Het vervallen van de alleenstaandetoeslag op de belastingvrije som met de Oort-operatie blijkt dit probleem grotendeels te verhelpen.¹²

Wanneer de commissie-Oort een half jaar na haar instelling, in mei 1986, haar rapport *Zicht op eenvoud* uitbrengt, is het kabinet Lubbers-I demissionair, waardoor de besluitvorming wordt uitgesteld tot na de verkiezingen. In de daaropvolgende kabinetsperiode van Lubbers-II worden de vereenvoudigingsvoorstellen van de commissie-Oort uitvoerig behandeld door de vaste commissie voor Financiën van de Tweede Kamer. Vlak voor de kerst van 1987 worden de eerste wetsontwerpen ingediend bij de Raad van State. Om de voortgang te bevorderen worden de herzieningsvoorstellen per onderwerp gebundeld en vervolgens als gescheiden wetsvoorstellen behandeld, hieronder Oort-I –II en –III genoemd. Oort-I betreft de vereenvoudiging van de tariefstructuur en aftrekposten in de loon- en inkomstenbelasting. Hieronder valt het terugbrengen van het aantal schijven van negen naar drie en de integratie van de premieheffing van de volksverzekeringen bij de loon- en inkomstenbelasting. Oort-II behelst vervolgens de precieze tariefpercentages en de beperking van de aftrekbaarheid van gemengde kosten in de inkomstenbelasting en dient eveneens als inwerkingtredingwet¹³ voor Oort-I. Oort-III beperkt de aftrekbaarheid van gemengde kosten¹⁴ in de winstsfeer. Tenslotte wordt een apart wetsvoorstel gewijd aan de overhevelingstoeslag die de werknemers van werkgevers gaan ontvangen.¹⁵ In februari 1989

¹⁰ De Kam, C.A., 1987, Snoeien om te groeien, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3627: 966-972, en Van Brunschot, F.W.G.M., 1988, De invloed van buitenlandse belastingstelsels, voordracht belastingconsulentendag 1988, *Weekblad Fiscaal Recht*, 1988/533.

¹¹ Bijvoorbeeld: Stevens, L.G.M., 1986, Vereenvoudiging van belastingen, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3560: 588-592 en Geest, L., van der, 1985, Belastinghervorming, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3524: 941.

¹² Stevens, W.F.C., 1986, Zicht op eenvoud: verkorte samenvatting van de voordracht van mr. W.F.C. Stevens, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 1986/800.

¹³ De inwerkingtredingwet regelt dat Oort-I op 1 januari 1990 van kracht zal gaan.

¹⁴ Dit zijn kosten die naast een zakelijk karakter ook een privé karakter kennen, bijvoorbeeld de kosten voor een studiekamer of aktetas.

¹⁵ De overhevelingstoeslag diende als compensatie voor werknemers, omdat zij in plaats van de werkgevers een deel van de sociale premies gingen betalen. Door de overhevelingstoeslag kon brutering van de lonen vermeden worden.

worden de verschillende inhoudelijke wetsvoorstellen met algemene stemmen aangenomen¹⁶ in de Tweede Kamer en in april volgt ook de Eerste Kamer.¹⁷

2.1.2 Hervormingsfactoren

De belastinghervorming van 1990 kent een positieve bijdrage van vrijwel alle onderscheiden hervormingsfactoren.

Tabel 2.1 Hervormingsfactoren bij de belastinghervorming van 1990

1	Vastgelegd in regeerakkoord	✓
2	Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers	✓
3	Draagvlak polder / belangenorganisaties	✓
4	Hervormingsrijpheid	✓
5	Economische crisis	✗
6	Degelijk onderzoek	✓
7	Degelijke beleidsvoorbereiding	✓
8	Politiek leiderschap	
9	Effectief gecommuniceerd (framing)	✓
10	Budgettaire ruimte	✓

1. Vastgelegd in regeerakkoord

Wanneer een belastingherziening wordt aangekondigd in een regeerakkoord, dan duidt dit op een bestaand electoraal mandaat voor een dergelijke maatregel. In de voorafgaande verkiezingsperiode zullen de coalitiepartijen veelal de wens voor een hervorming hebben opgenomen in hun verkiezingsprogramma. De verankering in het regeerakkoord is daarmee een bevestiging van de partijen aan de kiezers om een hervorming tot stand te brengen en garandeert daarmee de inzet voor dat doel. In het regeerakkoord van het kabinet-Lubbers II (juli 1986) wordt een belastinghervorming langs de lijnen van de voorstellen van de commissie-Oort aangekondigd.¹⁸ Het benodigde electorale mandaat is daarmee aanwezig.

2. Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers

Over een grote belastinghervorming zal doorgaans een stevige politieke discussie ontstaan en zal leiden tot compromissen en amendementen. Enige politieke slagvaardigheid is daarom van belang voor het tot stand komen van de herziening. Die slagvaardigheid is groter als de regering een sterke uitgangspositie heeft in het parlement, gemeten als een meerderheid in beide kamers. Ten tijde van de Oort-operatie werd hier aan voldaan.

3. Draagvlak polder / belangenorganisaties

Omdat weerstand van een invloedrijke potentiële ‘verliezer’ van een belastingherziening de discussie en voortgang kan beïnvloeden, is het van belang dat er voldoende draagvlak bestaat voor de voorgenomen hervorming. In het kader van loon- en inkomstenbelastingen gaat het daarbij bijvoorbeeld om het oordeel van de SER. De SER stelt zich in bij de Oort-

¹⁶ De PvdA, PPR en PSP stemmen echter wel tegen de inwerkingtredingswet, die uiteindelijk ook wordt aangenomen.

¹⁷ PvdA, PSP en CPN stemmen tegen Oort-II, D66 stemt tegen Oort-III.

¹⁸ Zie *Kamerstukken II* 1985/86, 19555, 3. ([link](#)) (blz. 15).

operatie constructief op en onderschrijft de doelen van de commissie. Daarbij is de Raad wel kritisch over de voorgestelde brutering van de lonen. Zo worden naast de Oort-voorstellen ook verschillende alternatieven aangedragen en geëvalueerd. Één daarvan wordt uiteindelijk ook door de regering overgenomen.¹⁹

4. Hervormingsrijpheid

Belastinghervormingen hebben meer kans van slagen als de samenleving ‘hervormingsrijp’ is. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat er eensgezind gevoel van noodzakelijkheid is vanuit de maatschappij, wetenschap of politiek. Er moet een bereidheid zijn om de status quo te verlaten, hetgeen bijvoorbeeld niet het geval is als het bestaande systeem populair is en niet direct een gevaar oplevert. De eerder genoemde aanleiding tot het instellen van de commissie-Oort drukt de hervormingsrijpheid uit.²⁰

5. Economische crisis

Het hierboven genoemde gevoel van noodzakelijkheid kan in concrete gevallen ontstaan door een economische crisis. Wanneer een dergelijke crisis of recessie een hervorming onvermijdelijk maakt, opent het daarmee een *policy window*. We onderscheiden dit van hervormingsrijpheid, omdat de wens tot hervormingen ook in economische betere tijden kan ontstaan. In de aanloop naar de Oort-operatie was er geen sprake van een economische crisis. Deze factor speelde hier daarom geen rol.

6. Degelijk onderzoek

In het hervormingsproces speelt degelijk onderzoek een dubbele rol. Zo kan een grondige analyse van het bestaande fiscale systeem problemen op de kaart zetten en de percipieerde noodzaak versterken. Een opstapeling van dergelijke onderzoeken met doorgerekende oplossingen, kunnen de ‘hervormingsrijpheid’ bevorderen.²¹ Later in het proces dient onderzoek vooral de effecten van de voorgestelde wetgeving inzichtelijk te maken, zodat eventueel bijgestuurd kan worden. De belastinghervorming van 1990 werd voorgedaan door rapporten die de complexiteit, fraudegevoeligheid en uitvoeringstechnische moeilijkheden in kaart brachten.²² Uit het voorbereidende werk van de commissie-Oort kwamen vervolgens de mogelijke oplossingen naar voren, leidend tot het rapport *Zicht op eenvoud*. Daarnaast is er vanuit de wetenschap verkennend werk naar de effecten verricht en zijn er doorrekeningen gemaakt.²³

¹⁹ SER, 1987 Advies belastingvereenvoudiging: advies vereenvoudiging belastingheffing en premieheffing volksverzekeringen, Advies 16 oktober 1987, Publicatie nr. 17. Den Haag. ([Link](#)) De daarin voorgestelde Kombrink-variant, waarin in de plaats van brutering een overhevelingstoeslag wordt geopperd, wordt uiteindelijk door de regering overgenomen in het wetsvoorstel.

²⁰ Merk op dat er al sinds 1979 met de motie Van Rooijen c.s. ([link](#)) vraag was voor een grondig onderzoek naar het belastingstelsel.

²¹ Lejour, A., 2016, De politieke economie van de hypotheekrenteaftrek, CPB Achtergronddocument. ([link](#))

²² Commissie-van Bijsterveld, 1980, Verslag van een onderzoek naar de aard en omvang van Belastingfraude; Werkgroep Heroverweging Groei Belastingdienst, 1981, Heroverweging collectieve uitgaven: deelrapport 7, ([link](#)); Interdepartementale Stuurgroep Misbruik en Oneigenlijk Gebruik (ISMO), 1981, Misbruik en oneigenlijk gebruik, interim-rapport. ([link](#))

²³ Door het CPB bijvoorbeeld: Van Schaaijk M. en A. Verkade, 1988, Eenvoud verzekerd: MICROTAX 88, Onderzoeksmemorandum 43, Centraal Planbureau, Den Haag.

7. Degelijke beleidsvoorbereiding

Grote stelselherzieningen vergen een ruime voorbereidingstijd, zowel departementaal als parlementair. Een voorkomend (en veelal succesvol) patroon is daarom om in een regeringsperiode het verkennende en onderzoekende werk te verrichten en in de daaropvolgende regeringsperiode de wetgeving tot stand te brengen en de uitvoeringstechnische voorbereidingen te treffen. Daarbij is het een voordeel als de coalitie ook in de volgende periode blijft zitten. In grote lijnen is dit ook het proces bij de Oort-operatie, met de kabinetten-Lubbers I en Lubbers II. De beleidsvoorbereidingen beginnen daar niet lang na het verschijnen van het commissierapport in 1986.

8. Politiek leiderschap²⁴

Het veranderen van de status quo op belastingterrein kan voor weerstand zorgen bij betrokken partijen (departementen, lobbygroepen, politiek). Politiek leiderschap kan helpen die weerstand te overwinnen. Volgens de geïnterviewden kan bij deze hervorming het politieke leiderschap niet worden toegeschreven aan een enkel persoon, maar speelt de bereidbaarheid tot compromis tussen de partijen, en dan vooral de fiscale specialisten zoals Vermeend en De Grave, wel een rol. Buiten het politieke spectrum wordt ook de dragende rol van Oort genoemd.

9. Effectief gecommuniceerd (framing)

Weerstand vanuit de maatschappij kan worden opgevangen door effectieve communicatie van de hervorming. Effectieve framing benadrukt de voordelen en mobiliseert de winnaars van de hervorming. Zeker als een herziening gepaard gaat met lastenverzwaringen voor specifieke groepen zal sterk benadrukt moeten worden waarom een hervorming toch nodig is en wat de positieve effecten zijn voor de maatschappij als geheel. Bij de Oort-operatie werd de belastinghervorming naar buiten toe vooral positief gepresenteerd als een noodzakelijke vereenvoudigingsslag waarvan iedereen voordeel heeft. Voor de belastingplichtige is dat een aansprekende framing, zeker in vergelijking met 'het tegengaan van belastingconcurrentie' en 'het beperken van grondslagerosie'.

10. Budgettaire ruimte

Belastingherzieningen kennen doorgaans 'winnaars' en 'verliezers', in termen van koopkracht of werkgelegenheid. Wanneer er budgettaire ruimte is om de verliezers te compenseren, zal dit de weerstand tegen een hervorming reduceren. Zodoende dient het als politiek 'wisselgeld' waarmee een hervorming bespoedigd wordt. Hoewel de voorstellen van de commissie-Oort budgetneutraal zijn, wordt in het wetgevingsproces door het kabinet wel 4 mld gulden ruimte gemaakt.

²⁴ In dit achtergronddocument is aan deze factor voldaan indien meerdere geïnterviewden politieke leiderschap als belangrijke factor erkennen en hier de naam van een of meerdere bewindslieden aan verbinden.

2.2 1991

2.2.1 De tijdlijn

Nog voordat de belastinghervorming van 1990 in werking treedt, worden plannen gemaakt voor een verdere herziening en vereenvoudiging. Nadat in het voorjaar van 1989 het kabinet-Lubbers II valt over het reiskostenforfait, volgen de voorbereidingen op de verkiezingen van september. Alle grote partijen hebben daarbij de verdere vereenvoudiging van de inkomstenbelasting in het programma staan, soms gecombineerd met een belastingverlaging. Eind oktober 1989 volgt het regeerakkoord van het CDA-PvdA kabinet-Lubbers III. In het regeerakkoord wordt opnieuw een commissie aangekondigd, met de opdracht om verdere vereenvoudiging en verbreding van de belastinggrondslag te verkennen.²⁵ Kernwoorden voor de hervorming zijn de drie V's; verlaging, verbreding en vereenvoudiging. Verlaging doelt op het plan om de tarieven van de schijven in de inkomstenbelasting neerwaarts bij te stellen. Verbreding duidt op de belastinggrondslag. Vereenvoudiging wordt wenselijk geacht voor belastingplichtigen, inhoudingsplichtigen en de Belastingdienst.

Volgens de geïnterviewden heeft Nederland ook na de Oort-operatie nog steeds een relatief hoog toptarief in de inkomstenbelasting, vergeleken met omringende landen. Een verdere verlaging van dat het toptarief wordt daarom als wenselijk gezien en is volgens het eindrapport van de commissie-Stevens zelfs “urgent”.²⁶ In dat kader moet de opdracht aan de commissie-Stevens worden gezien als een aanzet voor een ‘tweede ronde’. De wens en percipieerde noodzaak voor een concurrerend belastingstelsel houdt daarmee na de Oort-operatie aan.

De wens voor verdere verlaging van de tarieven komt op een moment dat er geen budgettaire ruimte is. De commissie-Stevens wordt, net zoals de commissie-Oort, geacht met een budgetneutraal voorstel te komen.²⁷ Een budgetneutrale hervorming is alleen mogelijk bij een verbreding van de belastinggrondslag. De concrete verbreding zit voornamelijk in het verminderen van het aantal grondslagversmallers. De grondslagverbreding dient daarmee vooral als budgettaire compensatie.

Hoewel er met de Oort-operatie met daarin de vermindering van het aantal schijven en de integratie van premieheffing voor de volksverzekeringen in de inkomstenbelasting een vereenvoudigingsslag is gemaakt, blijkt het belastingstelsel toch complexer geworden te zijn. Zo blijkt de ingevoerde overhevelingstoeslag moeilijk te doorgronden en heeft de aanpak van de gemengde kostenafrek tot een, voor de belastingplichtige, aanzienlijk lastiger

²⁵ Mogelijk was het instellen van een commissie het gevolg van onenigheid tussen de regeringspartijen over het te voeren fiscale beleid, waarmee tijd gewonnen werd (NRC, 22-5-1993, *Hervormer Oort bepleit stilte voor fiscale storm*. [link](#)).

²⁶ P. 40 in: Commissie-Stevens, 1991, Graag of niet, Rapport van de Commissie voor de Belastingherziening, Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij.

²⁷ Bij de Oort-operatie wordt door de regering uiteindelijk wel ‘wisselgeld’ vrijgemaakt. Ten tijde van de commissie-Stevens ligt dit minder voor de hand; de regering lijkt met de belastinghervorming juist op extra inkomsten te hopen, zie verderop.

systeem geleid.²⁸ De roep om vereenvoudiging is daarom ook na 1990 niet verstomd en is mede de aanleiding voor het instellen van de commissie-Stevens.

De hierboven beschreven vereenvoudigingswens bestaat al voor de instelling van de commissie-Oort. De complexiteit die gepaard gaat met de vraagstukken van individualisering van de belastingen en de verschillen tussen gehuwden en ongehuwden spelen ook bij de commissie-Stevens een rol.

De commissie-Stevens wordt bij het uitbrengen van haar advies geacht een aantal randvoorwaarden in het oog te houden. Zoals hierboven beschreven moet de eventuele belastinghervorming budgetneutraal plaatsvinden, waarbij een aantal 'heilige huisjes' (onder andere de hypotheekrenteaftrek) overeind moet blijven en geen grote verschuivingen mogen plaatsvinden in de koopkracht.

Al met al geeft dit weinig bewegingsruimte voor de commissie, die op zoek moet naar een samenhangend pakket maatregelen om aan alle voorwaarden te voldoen. Die zoektocht wordt bemoeilijkt door budgettaire problemen die leiden tot bezuinigingen en lastenverhogingen. De regering lijkt in de Tussenbalans te impliceren dat de eventuele hervormingsvoorstellen van de commissie-Stevens voor extra belastinginkomsten zullen zorgen.²⁹ Dit zou een wijziging van de taakomschrijving inhouden, hetgeen bij de commissie-Stevens in het verkeerde keelgat schiet. De commissie legt haar werk enkele dagen stil, terwijl de commissievoorzitter met de bewindslieden spreekt. Hoewel de commissie met haar werkonderbreking op begrip kan rekenen van de meeste politieke partijen, laat fractievoorzitter Wöltgens van regeringspartij PvdA zich in felle bewoordingen uit over de zet van de commissie, die naar zijn idee "haar plaats niet kent". Enkele dagen later hervat de commissie haar werkzaamheden, nadat de bewindslieden hebben benadrukt dat de taakomschrijving niet gewijzigd is. Deze gang van zaken schetst de moeizame relatie tussen de commissie en de regeringspartij, wat negatief bijdraagt aan de kans op een hervorming.

Begin juli 1991 verschijnt het rapport van de commissie-Stevens, genaamd *Graag of niet*. De titel weerspiegelt de opbouw van het rapport: het gaat om een pakket van hervormingsmaatregelen die onderling verbonden zijn en samen voldoen aan de gestelde randvoorwaarden. Commissievoorzitter Stevens pleit daarom voor een integrale invoering.

De reacties op het rapport zijn gemengd. Een vereenvoudigingvoorstel is het schrappen van de aftrek van een aantal premies van werknemersverzekeringen,³⁰ wat op weerstand van de vakbonden kan rekenen. De afschaffing van aftrekposten geeft de budgettaire ruimte tot tariefverlaging, waarbij de commissie-Stevens voorstelt om van drie naar twee schijven te

²⁸ Een voorbeeld: "Schoonmaakkosten in de gang van het kantoor zijn geheel aftrekbaar, maar in de kantine slechts voor driekwart. Hotelkosten kunnen worden gedeclareerd, van het ontbijt komt 25 procent voor eigen rekening" (NRC, 20-7-1991, Wijze mannen moeten politieke knopen doorhakken ([link](#))).

²⁹ Met de Tussenbalans werden de sociaaleconomische ontwikkelingen en de bijbehorende beleidsdoelstellingen op de middellange termijn in kaart gebracht. Zie: Minister-president en Minister van Financiën, 1991, Tussenbalans 1991, Kamerbrief. ([link](#))

³⁰ Het gaat om het werknemersdeel van de premies WAO, WW en ZW, dat aftrekbaar is bij de bepaling van de verschuldigde loonheffing.

bewegen.³¹ Sommige andere maatregelen, zoals de verhoging van het huurwaardeforfait, zijn al doorgevoerd voordat het rapport gepubliceerd wordt, waardoor een gat wordt geslagen in de budgettaire opbrengst van het pakket.³² Voor de PvdA en de oppositiepartijen is dat een reden om op voorhand kritisch te zijn over integrale invoering van het pakket. Het CDA is positiever gestemd, maar wacht met een inhoudelijke reactie. In de troonrede van 1991 maakt de regering bekend dat zij de SER om advies vraagt over de invoering van de (resterende) voorstellen van de commissie-Stevens. In het advies dat een halfjaar later volgt, wijst een groot deel van de SER de voorstellen af. Ook de Stichting van de Arbeid is op onderdelen niet positief.³³ Hoewel het kabinet nog wel een 'uitgeklede' variant van de voorgestelde hervorming onderzoekt, blijkt de afwijzing van de SER het 'focal point' van het proces te zijn: daarmee is de hervorming definitief van de baan.³⁴

2.2.2 Hervormingsfactoren

Bij de gestrande hervormingspoging van 1991 draagt een aantal hervormingsfactoren niet of negatief bij aan de kans op totstandkoming van de herziening. Anderzijds is de totstandkoming mislukt ondanks de positieve rol van andere hervormingsfactoren.

Tabel 2.2 Hervormingsfactoren bij de voorgenomen belastinghervorming van 1991

1	Vastgelegd in regeerakkoord	✗
2	Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers	✓
3	Draagvlak polder / belangenorganisaties	✗
4	Hervormingsrijpheid	✗
5	Economische crisis	✗
6	Degelijk onderzoek	✓
7	Degelijke beleidsvoorbereiding	✗
8	Politiek leiderschap	
9	Effectief gecommuniceerd (framing)	✗
10	Budgettaire ruimte	✗

1. Vastgelegd in regeerakkoord

In 1989 wordt het kabinet-Lubbers II opgevolgd door het CDA-PvdA combinatie in kabinet-Lubbers III. Beide partijen hebben verdere belastingvereenvoudiging in het verkiezingsprogramma opgenomen. In zoverre bestaat er dus een electoraal mandaat voor een herziening. In het regeerakkoord wordt echter geen concrete belastingherziening aangekondigd, maar slechts het voornemen om een commissie in te stellen geuit.³⁵ Het

³¹ Het tarief van de eerste schijf zou volgens de voorstellen verlaagd kunnen worden van 35,1 naar 33,6%, de tweede schijf (de nieuwe topschijf) gaat daarnaast van 60% naar 55%.

³² Deze maatregelen werden reeds in de Tussenbalans aangekondigd en waren mede reden voor de werkonderbreking van de commissie. In de daaropvolgende briefwisseling tussen de commissie en de bewindslieden is afgesproken dat de commissie werkt met de fictie dat deze maatregelen niet genomen zijn. Zie bijlage 3 in Commissie-Stevens, 1991, Graag of niet, Rapport van de Commissie voor de Belastingherziening, Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij.

³³ Stichting van de Arbeid, 1992, Bruter en of niet; zo ja, hoe en wanneer?, Advies uitgebracht aan de Minister en de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, publicatienr. 8/92, Den Haag. [Link](#)

³⁴ Enkele losse voorstellen zijn later wel doorgevoerd. Zo hebben de maatregelen de basis gelegd voor de Wet administratieve lastenverlichting en vereenvoudiging in sociale verzekeringswetten (Walvis).

³⁵ Aldus blz. 13 van het regeerakkoord 1989: "In lijn met dezelfde doelstelling, (...) is het belangrijk na te gaan of in ons land bepaalde hoge tarieven in de sfeer van de belastingen verder verminderd kunnen worden. Daarom zal een commissie

formuleren van concrete hervormingsvoorstellen wordt overgelaten aan een commissie. Aan het begin van de kabinetsperiode is om die reden nog geen hervorming vastgelegd.

2. Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers

Zowel voor als na de publicatie van de voorstellen van de commissie-Stevens zijn de coalitiepartijen niet eensgezind over de te nemen hervormingsmaatregelen. De verschillende reacties op het commissierapport geven hier blijk van. Daar staat tegenover dat de regering in zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer een meerderheid heeft. Een eventueel compromis zou daarom een goede kans gehad hebben om het wetgevingstraject te volbrengen.

3. Draagvlak polder / belangenorganisaties

Het draagvlak bij de belangenorganisaties blijkt beperkt. Vooral het kritische rapport van de SER en de Stichting van de Arbeid verkleinen de kansen voor een hervorming sterk. Commissievoorzitter Stevens wijt het kritische commentaar van de SER aan de opstelling van het kabinet en het gebrek aan afbakening van de adviesaanvraag aan de SER.³⁶

4. Hervormingsrijpheid

Voorop staat dat de commissie-Stevens zeer kort na de Oort-operatie aan de slag gaat. Vrijwel alle geïnterviewden noemen de 'hervormingsmoeheid' als belangrijke factor die de hervorming verhindert. De effecten van de Oort-operatie zijn destijds nog nauwelijks zichtbaar. Een 'tweede ronde' van belastinghervormingen komt daarmee te vroeg.

5. Economische crisis

Terwijl zowel het Verenigd Koninkrijk als de Verenigde Staten te maken hadden met een recessie, bleef een crisis in Nederland in 1991 uit. Wel speelde er volgens de Tussenbalans een 'budgettaire problematiek' en leefde het gevoel van een naderende economische dip. Dit gevoel was echter niet sterk terug te vinden in de discussie over de mogelijke belastinghervorming.

6. Degelijk onderzoek

De commissie-Stevens heeft ter voorbereiding van het rapport degelijk onderzoek gedaan. Ook heeft zij, zoals uit het rapport blijkt, met een breed scala aan maatschappelijke partijen gesproken. Daarnaast heeft onder meer het CPB berekeningen gemaakt van de effecten van de voorgestelde effecten.³⁷

7. Degelijke beleidsvoorbereiding

Geïnterviewden merken op dat de regering wellicht te weinig deskundigen op het gebied van sociale zekerheid heeft aangesteld voor de commissie-Stevens, terwijl de voorstellen wel dat werkgebied raken. Noemenswaardig aan de beleidsvoorbereiding is verder het uitblijven

worden ingesteld, die tot taak krijgt advies uit te brengen over verdere vereenvoudiging en verbreding van het draagvlak van de loon- en inkomstenbelasting en ter stroomlijning van de belasting op ondernemingswinst." ([link](#))

³⁶ NRC, 19-6-1992, Ser tegen invoering fiscaal plan van Stevens ([link](#)).

³⁷ CPB 1992, De economische gevolgen van de voorstellen van de commissie-Stevens, CPB Notitie 29 april 1992, Bijlage bij SER advies 1992. ([link](#))

van een regeringsstandpunt over de commissievoorstellen. Het kabinet mikt eerst op een integrale invoering van de voorstellen, en stuurt daartoe een open adviesaanvraag aan de SER. Na de afwijzing door de SER ziet het kabinet toch meer in een 'uitgeklede' versie van het pakket maatregelen, maar tot een concreet hervormingsvoorstel komt het niet. De gebrekkige beleidsvoorbereiding zorgt daarmee voor een negatieve bijdrage aan de hervormingspoging.

8. Politiek leiderschap

Politiek leiderschap lijkt bij deze hervormingspoging volgens de geïnterviewden geen bijzondere factor te zijn. Buiten de politieke arena bestaat wel een leiderschapsrol voor mr. W. Stevens, die de voorstellen van zijn commissie meermaals verdedigt.

9. Effectief gecommuniceerd (framing)

De voorstellen van de commissie zijn als één geheel verbonden om zo te voldoen aan de gestelde randvoorwaarden. De commissie pleit er daarom voor om het gehele pakket te implementeren, of er geheel van af te zien. Dit verklaart de titel van het rapport: *Graag of niet*. Deze framing blijkt in de polder en politiek een hindernis; men stelt liever zelf hervormingen samen uit de voorgestelde maatregelen. De opzet van het rapport en de weerstand vanuit de commissie tegen die aanpak verkleinen de kans op een hervorming.

10. Budgettaire ruimte

Een van de randvoorwaarden voor de werkzaamheden van de commissie-Stevens is dat het pakket maatregelen budgetneutraal dient te zijn. De Tussenbalans maakt daarnaast duidelijk dat er zeker geen budgettaire ruimte is voor een lastenverlichting; een deel van de voorgenomen maatregelen is zelfs al ingeboekt als lastenverzwaring. De hervorming zou daarom zonder 'wisselgeld' voor benadeelde groepen moeten plaatsvinden.

2.3 2001

2.3.1 De tijdlijn

Nadat de voorstellen van de commissie-Stevens in 1991 (nog) niet haalbaar blijken, komen zij in 1994 terecht in de *Bouwstenennotitie* van het Ministerie van Financiën.³⁸ De *Bouwstenennotitie* is wat betreft de opzet de tegenpool van *Graag of niet*: geen integraal pakket aan maatregelen, maar losse beleidsopties.³⁹ De omvangrijke notitie beoogt op die wijze bouwstenen aan te leveren voor de aanpassingen in het stelsel waarmee de loon- en inkomstenbelasting het nieuwe millennium in kan gaan. Voor die gewenste aanpassingen zijn verschillende redenen, die hierna worden toegelicht.

Volgens de geïnterviewden ligt de noodzaak voor een nieuwe hervorming voor een groot deel bij de erosie van de belastinggrondslag in de vermogenssfeer. Het belastingsysteem is zodanig ingericht dat uitgekeerde vermogensopbrengsten (dividenden, etc.) belast worden,

³⁸ Ministerie van Financiën, 1994, *Bouwstenennotitie*: Materiaal voor onderhoud en aanpassing van de loon- en inkomstenbelasting op weg naar 2000, Den Haag.

³⁹ Met die 'losse' opzet werd aangesloten bij de wens van beleidsmakers en politici om zelf maatregelpakketten te kunnen samenstellen.

terwijl vermogenswinsten door waardeinstijgingen onbelast blijven. Dit leidt tot een wildgroei aan financiële producten die fiscaal gunstig in elkaar gestoken zijn (groeifondsen). Daarnaast vindt er belastingemigratie van vermogende Nederlanders naar dorpen net over de grens in België plaats, waardoor zij de vermogensbelasting kunnen ontwijken. De problemen van het belastingstelsel zijn voor een breed publiek zichtbaar en gaan daardoor leven in de politiek.

Een ander terugkerend thema is de voortgaande daling van de toptarieven in andere landen. Omdat de door de commissie-Stevens voorgestelde tariefverlaging niet ingevoerd is, heeft Nederland in internationaal perspectief nog steeds een hoog toptarief. Behalve de toptarieven worden de zware lastendruk op arbeid, de kapitaalbelasting en de vermogensbelasting internationaal gezien als zwakke punten beschouwd.⁴⁰

Naast de bovenstaande aanleidingen bestaat een scala aan beleidsdoelen die men met een belastingherziening als instrument hoopt te bereiken. Via dit fiscaal instrumentalisme tracht men bijvoorbeeld de werkgelegenheid te stimuleren, de economische structuur te versterken en de duurzaamheid van de economische ontwikkeling te bevorderen. Daarnaast is een aantal trends gesignaleerd waar de belastinghervorming op in moet spelen. Het gaat daarbij om de verwachte stijging van de collectieve uitgaven in de toekomst (onder invloed van de vergrijzing) en de toenemende digitalisering van het geld en handelsverkeer. Opmerkelijk is dat, hoewel het vereenvoudigingsdoel in de maatschappelijke discussie nog wel genoemd wordt, het niet meer een prominente rol lijkt te spelen.

Staatssecretaris Vermeend uit kabinet-Kok I stelt in 1994 een ambtelijke werkgroep fiscaaltechnische herziening loon- en inkomstenbelasting in, die zich bezig moet houden met de bovenstaande problematiek. De eerste concrete stap naar een stelselhervorming wordt gezet in 1997 met de verkenning *Belastingen in de 21^e eeuw* waarin het boxenstelsel wordt geïntroduceerd. Na een traject van hoorzittingen en vergaderingen van de vaste commissie voor Financiën en een SER-advies wordt in 1998 in het regeerakkoord van kabinet-Kok II een streefdatum voor de stelselherziening genoemd: 1 januari 2001. De wetsvoorstellen worden pas in september 1999 ingediend, hetgeen, rekening houdend met de voorbereidingstijd, een krap wetgevingsproces impliceert. Begin 2000 behandelt de Tweede Kamer de belastinghervorming en in mei volgt de Eerste Kamer. In 2001 treden de herzieningen in werking: het synthetische stelsel wordt vervangen door een analytisch boxensysteem, de vermogensrendementsheffing wordt ingevoerd, de belastingvrije sommen worden vervangen door heffingskortingen en buiten de loon- en inkomstenbelasting wordt het hoogste btw-tarief verhoogd van 17,5% naar 19%.

In de aanloop naar deze belastinghervorming is geen duidelijke 'focal point' te herkennen. Over het geheel gezien was er sprake van een lange voorbereiding, waarin in de eerste kabinetsperiode (1994-1998) het voorbereidende werk gedaan is en in de tweede kabinetsperiode (1998-2002) het wetgevende proces plaatsvindt. Een belangrijk moment in de tijdlijn is de publicatie van de verkenning *Belastingen in de 21 eeuw*, waarbij uit de

⁴⁰ Belastingen in de 21e eeuw, een verkenning, Kamerstukken II, 1997/98, 25810, nr. 2. ([link](#))

reacties blijkt dat er politiek en maatschappelijk draagvlak is voor een (grote) belastinghervorming.

2.3.2 Hervormingsfactoren

Tabel 2.3 Hervormingsfactoren bij de belastinghervorming van 2001

1	Vastgelegd in regeerakkoord	✓
2	Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers	✓
3	Draagvlak polder / belangenorganisaties	✓
4	Hervormingsrijpheid	✓
5	Economische crisis	✗
6	Degelijk onderzoek	✓
7	Degelijke beleidsvoorbereiding	✓
8	Politiek leiderschap	✓
9	Effectief gecommuniceerd (framing)	
10	Budgettaire ruimte	✓

1. Vastgelegd in regeerakkoord

Nadat in de voorafgaande jaren het verkennende werk voltooid is, landt het voornemen tot belastinghervorming in het regeerakkoord van kabinet-Kok II in 1998. De datum van inwerkingtreding wordt op 1 januari 2001 gesteld.

2. Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers

De regeringspartijen PvdA, VVD en D66 hebben in beide Kamers een meerderheid, waarmee een zekere slagvaardigheid van het kabinet verzekerd is. Wel vereisen de verschillen in standpunten binnen de coalitie op sommige detailpunten een constructieve houding om tot een compromis te komen.⁴¹

3. Draagvlak polder / belangenorganisaties

In tegenstelling tot de hervormingspoging naar aanleiding van de commissie-Stevens, zijn de SER en de Stichting van de Arbeid het nu in grote lijnen eens met de voorgestelde belastingherziening. Overigens hebben maatschappelijke partijen volgens de geïnterviewden minder inspraak bij deze hervorming dan bij vorige hervormingspogingen.⁴²

4. Hervormingsrijpheid

De toenemende en zichtbare erosie van de belastinggrondslag (in de vermogenssfeer) gecombineerd met de wens voor een verdere tariefverlaging zorgen volgens de geïnterviewden voor de benodigde hervormingsrijpheid in de maatschappij en politiek.

5. Economische crisis

Rond de voorbereiding van de stelselherziening van 2001 speelde een economische crisis geen rol.

⁴¹ Bijvoorbeeld over de hoogte van de tarieven en de heffingskorting, zie NRC, 24-3-1998, Vete PvdA, VVD over belastingen. ([Link](#))

⁴² Het Financieele Dagblad, 6-2-1996, Vermeend: geen tijd voor breed debat.

6. Degelijk onderzoek

Voorafgaand aan de belastinghervorming is gedegen onderzoek gedaan naar alternatieven voor en effecten van herzieningsmaatregelen. In dat kader past de Bouwstenennotitie en de belastingverkenning, maar ook het werk van de Commissie Thunnissen-de Waard⁴³ en het CPB.⁴⁴

7. Degelijke beleidsvoorbereiding

Voor de beleidsvoorbereiding is geruime tijd uitgetrokken. Het voorbereidende werk start met het instellen van de fiscale werkgroep 1994, vlak na het aantreden van het eerste kabinet-Kok, terwijl het daadwerkelijke wetgevingsproces in het tweede kabinet-Kok plaatsvindt. Zoals eerder beschreven is er vanuit de oppositie wel kritiek op de korte behandelingstijd in het parlement. Volgens de geïnterviewden is de doorvoering in een dergelijk korte behandelingsduur mede mogelijk door de voorafgaande lange voorbereiding op de departementen. Er kan daardoor volstaan worden met een discussie op detailpunten.

8. Politiek leiderschap

Op het vlak van politiek leiderschap als hervormingsfactor wordt door de geïnterviewden vaak de rol van staatssecretaris Vermeend genoemd. Zijn gedrevenheid en goede samenwerking met de Minister van Financiën (Zalm), de directeur-generaal Fiscale Zaken (Witteveen) en vanuit de wetenschap prof. dr. L. Stevens hebben volgens hen bijgedragen aan de totstandkoming van de belastinghervorming.

9. Effectief gecommuniceerd (framing)

Minder relevant in dit hervormingsproces blijkt de communicatie en framing. Vanuit de oppositie is kritiek op de externe communicatie van het kabinet, er is volgens hen weinig ruimte voor discussie in het parlement, alle maatregelen lijken al vast te staan, een gevoel wat bevestigd wordt door de geïnterviewden. Of de hervorming daadwerkelijk de initiële framing als 'robuust stelsel voor de 21^e eeuw' waarmaakt wordt in de politiek betwijfeld. De hervorming wordt gepresenteerd als middel om een lijst van uiteenlopende doelstellingen te behalen, zonder dat een doelstelling de boventoon heeft.⁴⁵

10. Budgettaire ruimte

Al vroeg in het wetgevingsproces blijkt dat er wisselgeld is om inkomenseffecten te repareren. De belastinghervorming gaat samen met een lastenverlichting van ruim 5¼ mld gulden.⁴⁶

⁴³ Deze commissie bracht de uitvoeringstechnische hindernissen in kaart en was samengesteld uit vertegenwoordigers van VNO/NCW, MKB-Nederland, LTO-Nederland, FNV, CNV, MHP, SZW, EZ en Financiën.

⁴⁴ CPB, 1999, Economische gevolgen van de Belastingherziening 2001, Werkdocument 115, Den Haag. ([Link](#))

⁴⁵ Deze lijst met doelstellingen is onder meer te vinden in de bijlage van het regeerakkoord uit 1998. ([Link](#))

⁴⁶ Stuut, K., 2014, De beleidsmatige lastenontwikkeling in Nederland 1998-2013, CPB Achtergronddocument, Den Haag. ([link](#)) p.27.

2.4 2015

2.4.1 De tijdlijn

In 2009 kondigt het kabinet-Balkenende IV in de Miljoenennota 2010, naast de brede-heroverwegingsoperatie,⁴⁷ een voorstudie aan naar vernieuwingen van het belastingstelsel in het kader van het nadenken over Nederland in 2020 na de crisis ('samen slimmer, schoner, sterker, solidair en solide'). Een studiegroep met Van Weeghel als voorzitter krijgt als taakopdracht om na te gaan of verbeteringen in de belastingmix mogelijk zijn en of vereenvoudiging van bestaande belastingen mogelijk is. Door vervroegde verkiezingen na de val van het kabinet-Balkenende IV moet de studiegroep zijn rapport eerder publiceren.⁴⁸ De commissie beveelt een grotere rol van de btw in de belastingmix aan, uniformering van de btw-tarieven, vermindering van het aantal aftrekposten, vermindering van de hypotheekrenteaftrek en het stoppen met 'overstimuleren van vreemd vermogenfinanciering'. Het rapport krijgt geen vervolg in het regeer- en gedoogakkoord van het kabinet-Rutte I. In het debat over de regeringsverklaring geeft de minister-president expliciet aan dat het kabinet geen grote stelselwijziging voornemens is. Desondanks publiceert staatssecretaris Weekers een half jaar later de Fiscale Agenda.⁴⁹ De Fiscale Agenda geeft de beleidsvisie weer en is geen uitgewerkte blauwdruk voor een nieuw belastingstelsel. Uitgangspunt is dat werken en ondernemen lonender moet worden en het belastingstelsel eenvoudiger en meer fraudebestendig. Op basis van deze uitgangspunten wil het kabinet streven naar een verschuiving van directe naar indirecte belastingen, toont zij zich een tegenstander van een grote aanpassing van de vennootschapsbelasting en wil zij fraude steviger aanpakken. De beoogde discussie met Kamer en samenleving is kortstondig: een dag na publicatie van de Fiscale Agenda is het kernidee van een verschuiving van de belastingmix richting btw al in de media en door Kamerleden afgeschoten, met name vanwege de (vermeende) koopkrachteffecten voor lagere inkomensgroepen en de consequenties voor bedrijven met veel producten die onder het lage btw-tarief vallen.

Een jaar later komt wijziging van het belastingstelsel weer op de politieke agenda te staan na een aangenomen motie voor een nieuwe belastingcommissie.⁵⁰ De commissie krijgt nadrukkelijk de opdracht om te komen met scenario's met "een wezenlijke verlaging van de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting". Door de vervroegde verkiezingen na de val van kabinet-Rutte I komt de commissie Van Dijkhuizen met een interim-rapport tijdens de kabinetsformatie.⁵¹ Om de arbeidsparticipatie te stimuleren stelt de commissie een verschuiving van de lastendruk naar indirecte belastingen voor, verhoging van de arbeidskorting, werken lonender maken voor huishoudens met kinderen, versnelde fiscalisering van de AOW, aftoppen van de pensioenpremieaftrek en vermindering van de hypotheekrenteaftrek (aftrek tegen tarief eerste schijf). Daarnaast adviseert de commissie de geleidelijke opheffing van de zelfstandigenaftrek en de diverse toeslagen gericht op

⁴⁷ Het kabinet-Balkenende IV had vanwege de noodzaak voor bezuinigingen een twintigtal ambtelijke werkgroepen ingesteld. De werkgroepen moesten in hun heroverwegingsrapporten tenminste één variant presenteren met besparing van 20% op de uitgaven. Zie Minister-president, 2010, Brede Heroverwegingen, Kamerbrief. [\(link\)](#)

⁴⁸ Studiecommissie Van Weeghel, 2010, Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel, [\(link\)](#)

⁴⁹ Ministerie van Financiën, 2011, Fiscale Agenda, Kamerbrief. [\(link\)](#)

⁵⁰ Tweede Kamer, 2011, Motie Dijkgraaf over het instellen van een commissie over belastingherziening. [\(link\)](#)

⁵¹ Commissie Van Dijkhuizen, 2012, Naar een activerender belastingstelsel, interimrapport. [\(link\)](#)

inkomensondersteuning (huurtoeslag, kindgebonden budget, zorgtoeslag) te stroomlijnen in één huishoudenstoelag. Een deel van deze adviezen stond al in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen en kwamen in (afgeslankte vorm) in 2012 in het regeerakkoord terecht: hogere arbeidskorting, aftoppen pensioenpremie en vermindering van de hypotheekrenteaftrek.⁵² Een ander deel van de suggesties werd niet overgenomen, zoals de verschuiving van de lastendruk naar indirecte belastingen, en de versnelde fiscalisering van de AOW. Een officiële kabinetsreactie op commissierapport komt er niet.

Begin 2014 pakt Eric Wiebes, de opvolger van Frans Weekers, de problemen rond de Belastingdienst op. In een verbeterprogramma voor de Belastingdienst schetst staatssecretaris Wiebes de noodzaak van vereenvoudiging ("eigenlijk geen keuze meer, maar een voorwaarde voor succes").⁵³ Dit impliceert een grotere rol van de uitvoeringstoets in het wetgevingstraject. Hierna komt Wiebes met een kamerbrief over een beter belastingstelsel, waarin ook voorstellen van de commissie Van Dijkhuizen voor komen.⁵⁴ Aangegeven wordt dat het kabinet de ambitie heeft om 100.000 nieuwe banen te creëren door een lastenverlichting op arbeid van 15 mld euro en een totale lastenverlichting van 3 à 5 mld euro om onevenredige inkomenseffecten te voorkomen. De noodzaak van vereenvoudiging wordt onderstreept. De staatssecretaris geeft aan dat het kabinet op zoek gaat naar draagvlak in de Kamer (het kabinet heeft geen meerderheid in de Eerste Kamer) voor een brede stelselherziening, waarvan de invoering voor een deel al in de lopende kabinetsperiode kan plaatsvinden. Er is weliswaar in het afgesproken inkomstenkader hiervoor geen ruimte, maar door toename van de belastingen als gevolg van het gestage groeiherstel wordt er wel ruimte gezien.

Een jaar later, na overleg met een groot aantal fracties dat uitzicht biedt op een meerderheid in beide Kamers, concretiseert de staatssecretaris in een Kamerbrief de belastingherziening.⁵⁵ De herziening kan gepaard gaan met een netto lastenverlichting van 5 mld euro, wat zou kunnen leiden tot 60.000 meer banen (35.000 banen bij alleen een lastenverlichting). Hoofdpijnen van de belastingherziening zijn een daling van de lasten op arbeid van 5 mld euro en hervorming van de vermogensrendementsheffing. Andere opties worden alleen geschetst in de Kamerbrief, waaronder uniformering van de btw, meer gelijke behandeling van vreemd en eigen vermogen, verdere vergroening en verruiming van het gemeentelijk belastingstelsel. Deze opties worden alleen verder uitgewerkt als uit nader vertrouwelijk overleg voldoende draagvlak blijkt ("eerder fiscale plannen (zonder draagvlak) bleven op deze manier maar een paar uur in leven"). Dit vertrouwelijk overleg strandt al snel, waardoor alleen de lastenverlichting en de aanpassing van de vermogensrendementsheffing overblijven.⁵⁶ Ook de goedkeuring van de lastenverlichting van 5 mld euro in de Eerste Kamer blijkt moeizaam en vindt in december 2015 pas plaats na een novelle op het Belastingplan 2016.

⁵² Suyker, W., 2013, Hoe sterk is de samenhang tussen Regeerakkoord en de doorgerekende verkiezingsprogramma's?, CPB Achtergronddocument. ([link](#))

⁵³ Regeerakkoord VVD en PvdA, 2012, Bruggen Slaan. ([link](#))

⁵⁴ Ministerie van Financiën, 2014, Brede Agenda Belastingdienst, Kamerbrief. ([link](#))

⁵⁵ Ministerie van Financiën, 2014, Keuzes voor een beter belastingstelsel, Kamerbrief. ([link](#))

⁵⁶ Het voorstel voor de aanpassing van de vermogensrendementsheffing was nog niet genoemd in de Kamerbrief over keuzes voor een beter belastingstelsel, maar was met de lastenverlichting van 5 mld euro wel onderdeel van het Belastingplan 2016.

2.4.2 Hervormingsfactoren

Tabel 2.4 Hervormingsfactoren bij de belastinghervorming van 2015

1	Vastgelegd in regeerakkoord	✗
2	Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers	✗
3	Draagvlak polder / belangenorganisaties	✗
4	Hervormingsrijpheid	
5	Economische crisis	✗
6	Degelijk onderzoek	✓
7	Degelijke beleidsvoorbereiding	
8	Politiek leiderschap	
9	Effectief gecommuniceerd (framing)	
10	Budgettaire ruimte	✓

1. Vastgelegd in regeerakkoord

Een belastinghervorming is niet vastgelegd in het regeerakkoord van het kabinet-Balkenende IV, noch in dat van kabinet-Rutte I of dat van kabinet-Rutte II. Meest expliciet hierover was minister-president Rutte in het debat over de regeringsverklaring in 2010: “Het kabinet heeft geen voornemens voor een integrale herziening van het belastingstelsel maar het ziet wel de noodzaak tot het doen van voorstellen voor aanpassingen, vereenvoudigingen binnen de huidige hoofdstructuur van ons stelsel.”⁵⁷

2. Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers

Dit is voor het grootste deel van de periode niet het geval. Het kabinet-Balkenende IV had wel een meerderheid in beide Kamers tot het vertrek van de ministers van de PvdA. Het kabinet Rutte-I had in beide Kamers geen meerderheid, maar had wel in de Tweede Kamer gedoogsteun van de PVV. Het kabinet Rutte-II had wel een meerderheid in de Tweede Kamer, maar niet in de Eerste Kamer. Dit werd voor veel dossiers opgelost vanwege de constructieve samenwerking met ChristenUnie, D66 en SGP. Deze samenwerking was niet mogelijk bij de besluitvorming over het belastingpakket.

3. Draagvlak polder / belangenorganisaties

De regeringsvoorstellen zijn niet ondersteund door een SER-advies. De werkgeversorganisatie VNO/NCW was publiekelijk voor substantiële lastenverlichting en tegen btw-verhoging en vergroting van het decentrale belastinggebied.⁵⁸ Vakbeweging FNV ondersteunde de voorgenen maatregelen niet vanwege de effecten van de btw-verhoging voor arbeidsintensieve sectoren en vanwege het ontbreken van maatregelen op het terrein

⁵⁷ Debat in de Tweede Kamer over Regeringsverklaring en de algemene politieke beschouwingen, 27 oktober 2010. ([link](#))

⁵⁸ VNO-NCW, 2015, Wiebes, luister niet naar roep om meer lokale belastingen, VNO-NCW forum. ([link](#)) VNO-NCW, 2015, Lastenverlichting nu verder doorzetten, VNO-NCW forum. ([link](#))

van de vennootschapsbelasting.⁵⁹ VNG heeft zich wel voor vergroting van het lokale belastinggebied uitgesproken.⁶⁰

4. Hervormingsrijpheid

In 2015 was er behoefte aan lastenverlichting, na de lastenverzwaringen in de voorgaande jaren. Verder werd, ruim tien jaar na de vorige stelselherziening, vrij algemeen een nieuwe stelselwijziging als noodzakelijk gezien. Er was echter geen animo voor een stelselherziening met een verhoging van het verlaagde btw-tarief en voor vergroting van het lokale belastinggebied. De animo werd ook gedempt doordat al substantiële wijzigingen waren doorgevoerd in het regeerakkoord van het kabinet Rutte II ten aanzien van de aftrek voor pensioenpremies en hypotheekrentes op basis van de verkiezingsprogramma's van de coalitiepartijen en de voorstellen van de Commissie van Dijkhuizen.

5. Economische crisis

De werkloosheid was nog steeds relatief hoog, maar nam in 2015 wel verder af; de economische groei was gematigd, maar versnelde. Er was daarmee in de politiek en maatschappij geen gevoel dat er een economische crisis was die hervormingen onvermijdelijk maakten.

6. Degelijk onderzoek

De rapporten van de studiegroep Van Weeghel en van de commissie Van Dijkhuizen hebben bouwstenen aangedragen voor een stelselwijziging.

7. Degelijke beleidsvoorbereiding

Door de politiek situatie was er in de slotfase niet veel tijd voor beleidsvoorbereiding.

8. Politiek leiderschap

Problemen bij de toeslagen verzwakte het leiderschap van staatssecretaris Weekers. Staatssecretaris Wiebes heeft zich sterk gemaakt voor het verkrijgen van een meerderheid voor het (afgeslankte) belastingvoorstel ("koffie gedronken tot ik er een half delirium van kreeg").⁶¹ Aan de andere kant heeft hij, gezien de politieke verhoudingen en de ervaring met de Fiscale Agenda, een menu van opties aangereikt zonder zich sterk te maken voor de invoering van het gehele menu.

9. Effectief gecommuniceerd (framing)

Constate in de communicatie was verlaging van de lastendruk op arbeid met het doel werkgelegenheid te creëren (onder andere door verschuiving van de belastingmix richting btw; maar deze verschuiving is uiteindelijk niet doorgegaan). In eerste instantie lag de nadruk op vereenvoudiging en fraudebestrijding. Fraudebestrijding speelde later een kleinere rol. Meer werkgelegenheid ('100.000 extra banen') stond in de laatste fase centraal.

⁵⁹ FNV, 2015, FNV reactie op brief staatssecretaris van Financiën over de belastingherziening, brief aan de vaste commissie voor Financiën van de Tweede Kamer. [\(link\)](#)

⁶⁰ VNG, 2015, VNG onverkort voorstander belastingherziening. [\(link\)](#)

⁶¹ Tweede Kamer, 2015, Debat pakket belastingplan 2016, Handelingen van de Staten-Generaal. [\(link\)](#)

10. Budgettaire ruimte

Het uiteindelijke belastingvoorstel was niet saldo-neutraal en gaf een budgettaire ruimte voor belastingverlaging van 5 mld euro.

3 Conclusies

Uit de bovenstaande analyse wordt duidelijk dat de wens voor een grootschalige herziening om de zoveel jaren de kop opsteekt. Het systeem dient dan weer 'opgeschoond' te worden, en moet worden aangepast aan de nieuwe (internationale) sociaaleconomische situatie. De vier beschreven pogingen tot hervorming van de loon- en inkomstenbelasting verschillen echter op vele vlakken van elkaar. Waar de aanleiding voor de eerste twee casussen vooral te vinden was in de noodzaak voor vereenvoudiging en tariefverlaging, ging het bij de laatste twee herzieningen meer om meer werkgelegenheid en vermogens.

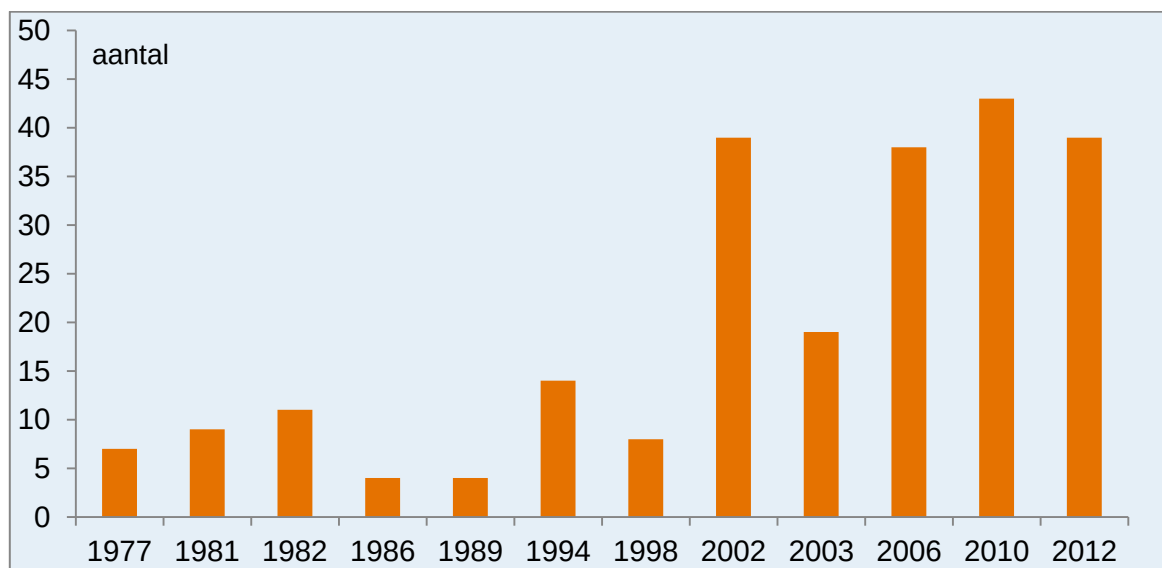
		1990	1991	2001	2015
1	Vastgelegd in regeerakkoord	✓	✗	✓	✗
2	Kabinet heeft meerderheid in beide Kamers	✓	✓	✓	✗
3	Draagvlak polder / belangenorganisaties	✓	✗	✓	✗
4	Hervormingsrijpheid	✓	✗	✓	
5	Economische crisis	✗	✗	✗	✗
6	Degelijk onderzoek	✓	✓	✓	✓
7	Degelijke beleidsvoorbereiding	✓	✗	✓	
8	Politiek leiderschap			✓	
9	Effectief gecommuniceerd (framing)	✓	✗		
10	Budgettaire ruimte	✓	✗	✓	✓

Tabel 5 toont de hervormingsfactoren per casus. Duidelijk is dat er bij de gestrande pogingen van 1991 en 2015 veel meer factoren negatief hebben bijgedragen. In alle gevallen was er sprake van degelijk voorbereidend onderzoek in de aanloop naar het hervormingsproces. Hoewel degelijk onderzoek de kans op doorvoering van een herziening kan vergroten, blijkt dit dus geen doorslaggevende factor. De tabel doet vermoeden dat voor de geanalyseerde grote herzieningen, de verankering in het regeerakkoord, een degelijke beleidsvoorbereiding, hervormingsrijpheid en maatschappelijk draagvlak wel van doorslaggevend belang kunnen zijn. Een dergelijke conclusie vereist echter een analyse van een breder spectrum aan belastinghervormingen of stelselherzieningen.

Verder blijkt dat het hebben van een meerderheid in het parlement wel noodzakelijk maar niet voldoende is om een belastinghervorming te realiseren. Daarbij moet opgemerkt worden dat dit sterk afhankelijk is van de tijdelijke situatie van het politieke speelveld. Op politiek vlak lijkt de afgelopen jaren een fragmentatie plaats te hebben gevonden (figuur 3.1). De geïnterviewden merkten op dat wanneer regeringspartijen vrezen dat zij door grote

ingrepen in het bestaande belastingstelsel grote groepen kiezers verliezen, zij ook niet de onzekerheid van een belastinghervorming durven aan te gaan.

Figuur 3.1 Aantal Kamerzetels van partijen zonder regeringsservaring^a

(a) Partijen die niet of minder dan honderd dagen in de regering hebben gezeten. Door de grens van 100 dagen behoort de LPF tot deze partijen. De PVV wordt ook tot deze partijen gerekend, ondanks het gedoogakkoord voor het kabinet Rutte-I.

Daarnaast blijkt het beschikbaar hebben van budgettaire ruimte om 'verliezers' van de herziening te compenseren van belang. Bij afwezigheid van budgettaire middelen in 1991 mislukte de hervormingspoging. De meest recente hervormingspoging toont echter aan dat het hebben van budgettaire ruimte geen voldoende voorwaarde is voor het slagen van een hervorming.

De factoren politiek leiderschap, effectieve communicatie en framing zijn niet bij iedere hervormingspoging geïdentificeerd en wellicht daarom ook niet altijd noodzakelijk. Daar staat echter tegenover dat framing die negatief wordt opgevat wel degelijk een hervorming kan hinderen, zoals in 1991 gebeurde. In geen van de casus bestond een economische crisis die een *policy window* voor hervorming kon geven.

4 Verwijzingen

Van Brunschot, F.W.G.M., 1988, De invloed van buitenlandse belastingstelsels, voordracht belastingconsulentendag 1988, *Weekblad Fiscaal Recht*, 1988/533.

Commissie-Oort, 1986, *Zicht op eenvoud*, Rapport van de Commissie tot vereenvoudiging van de loonbelasting en de inkomstenbelasting, Distributiecentrum Overheidspublicaties, Den Haag.

Commissie-Stevens, 1991, *Graag of niet*, Rapport van de Commissie voor de Belastingherziening, Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij.

Commissie-Van Bijsterveld, 1980, Verslag van een onderzoek naar de aard en omvang van Belastingfraude

Commissie-Van Dijkhuizen, 2012, *Naar een activerender belastingstelsel*, interimrapport. ([link](#))

Commissie-Van Dijkhuizen, 2013, *Naar een activerender belastingstelsel*, eindrapport. ([link](#))

CPB, 1992, De economische gevolgen van de voorstellen van de commissie-Stevens, CPB Notitie 29 april 1992

CPB, 1999, Economische gevolgen van de Belastingherziening 2001, Werkdocument 115, Den Haag. ([link](#))

CPB, 2015, *Macro economische verkenning 2016*, Sdu Uitgevers, Den Haag. ([link](#))

De Kam, C.A., 1987, Snoeien om te groeien, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3627: 966-972.

FNV, 2015, FNV reactie op brief staatssecretaris van Financiën over de belastingherziening, brief aan de vaste commissie voor Financiën van de Tweede Kamer. ([link](#))

Geest, L., van der, 1985, Belastinghervorming, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3524: 941.

Het Financieele Dagblad, 1996, Vermeend: geen tijd voor breed debat, 6-2-1996.

Interdepartementale Stuurgroep Misbruik en Oneigenlijk Gebruik (ISMO), 1981, Misbruik en oneigenlijk gebruik, interim-rapport. ([link](#))

Lejour, A., 2016, De politieke economie van de hypotheekrenteaftrek, CPB
Achtergronddocument. [\(link\)](#)

Lejour, A., 2016, De politieke economie van belastinghervormingen, CPB Policy Brief
2016/08. [\(link\)](#)

Ministerie van Financiën, 1994, Bouwstenennotitie: Materiaal voor onderhoud en
aanpassing van de loon- en inkomstenbelasting op weg naar 2000, Den Haag.

Ministerie van Financiën, 1997, Belastingen in de 21^e eeuw: een verkenning. [\(link\)](#)

Ministerie van Financiën, 2007, Miljoenennota 2008. [\(link\)](#)

Ministerie van Financiën, 2011, Fiscale Agenda, Kamerbrief. [\(link\)](#)

Ministerie van Financiën, 2014, Brede Agenda Belastingdienst, Kamerbrief. [\(link\)](#)

Ministerie van Financiën, 2014, Keuzes voor een beter belastingstelsel, Kamerbrief. [\(link\)](#)

Ministerie van Financiën, 2014, Miljoenennota 2015. [\(link\)](#)

Minister-president en Minister van Financiën, 1991, Tussenbalans 1991, Kamerbrief. [\(link\)](#)

NRC, 1991, Wijze mannen moeten politieke knopen doorhakken, 20-7-1991. [\(link\)](#)

NRC, 1992, Ser tegen invoering fiscaal plan van Stevens, 19-6-1992. [\(link\)](#)

NRC, 1993 Hervormer Oort bepleit stilte voor fiscale storm, 22-5-1993. [\(link\)](#)

NRC, 1998, Vete PvdA, VVD over belastingen, 24-3-1998. [\(link\)](#)

Regeerakkoord CDA en PvdA, 1989. [\(link\)](#)

Regeerakkoord VVD, PvdA, D66, 1998. [\(link\)](#)

Regeerakkoord VVD en PvdA, 2012, Bruggen Slaan. [\(link\)](#)

Schaaijk M. van en A. Verkade, 1988, Eenvoud verzekerd: MICROTAX 88,
Onderzoeksmemorandum 43, Centraal Planbureau, Den Haag.

SER, 1987 Advies belastingvereenvoudiging: advies vereenvoudiging belastingheffing en
premieheffing volksverzekeringen, Advies 16 oktober 1987, Publicatie nr. 17. Den Haag.
[\(link\)](#)

SER, 1992, Herziening belasting- en premieheffing, Advies 19 juni 1992, Publicatie nr. 9. Den Haag. [\(link\)](#)

Stevens, L.G.M., 1986, Vereenvoudiging van belastingen, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 3560: 588-592.

Stevens, W.F.C., 1986, Zicht op eenvoud: verkorte samenvatting van de voordracht van mr. W.F.C. Stevens, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 1986/800.

Stichting Research voor Beleid, 1986, Onderzoek naar de ervaringen van belastingplichtigen met de aangifte inkomstenbelasting en hulp-bij-aangifte

Stichting van de Arbeid, 1992, Bruteren of niet; zo ja, hoe en wanneer?, Advies uitgebracht aan de minister en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, publicatienr. 8/92, Den Haag. [\(link\)](#)

Studiecommissie-Van Weeghel (studiecommissie belastingstelsel), 2010, *Continuïteit en vernieuwing*, Een visie op het belastingstelsel. [\(link\)](#)

Stuut, K., 2014, De beleidsmatige lastenontwikkeling in Nederland 1998-2013, CPB Achtergronddocument, Den Haag. [\(link\)](#)

Suyker, W., 2013, Hoe sterk is de samenhang tussen Regeerakkoord en de doorgerkende verkiezingsprogramma's?, CPB Achtergronddocument. [\(link\)](#)

Tweede Kamer, 1979, Motie Van Rooijen c.s over het instellen van een studie naar het Nederlandse (inkomsten)belastingstelsel. [\(link\)](#)

Tweede Kamer, 2011, Motie Dijkgraaf over het instellen van een commissie over belastingherziening. [\(link\)](#)

Tweede Kamer, 2015, Debat pakket belastingplan 2016, Handelingen van de Staten-Generaal. [\(link\)](#)

VNO-NCW, 2015, Lastenverlichting nu verder doorzetten, VNO-NCW forum. [\(link\)](#)

VNG, 2015, VNG onverkort voorstander belastingherziening. [\(link\)](#)

VNO-NCW, 2015, Wiebes, luister niet naar roep om meer lokale belastingen, VNO-NCW forum. [\(link\)](#)

Werkgroep Heroverweging Groei Belastingdienst, 1981, Heroverweging collectieve uitgaven: deelrapport 7, ([link](#))

5 Bijlagen

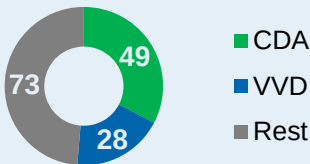
5.1 Lijst geïnterviewde personen

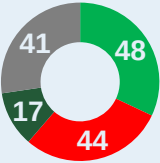
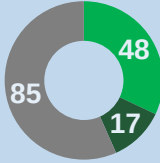
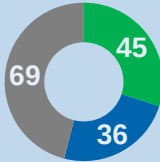
Vraaggesprekken zijn gehouden met:

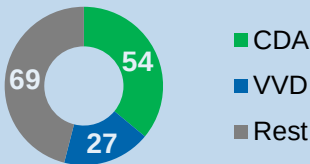
Koen Caminada – Universiteit Leiden
Stan Kaatee – Ministerie van Algemene Zaken
Flip de Kam – Rijksuniversiteit Groningen
Leo Stevens – Erasmus Universiteit Rotterdam
Ruud de Swart – Ministerie van Financiën
Michiel Sweers – Ministerie van Financiën
Kees Vendrik, Roelof Kok, Mark Smolenaars - Algemene Rekenkamer

We danken de geïnterviewden voor hun tijd en de uitgebreide en prettige gesprekken.

5.2 Tijdslijn hervorming 1990

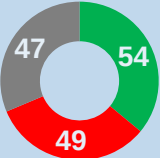
Datum	Omschrijving
19-12-1977	Beëdiging kabinet-Van Agt I.
3-3-1979	Voorstel Reparatiwet loon- en inkomstensbelasting, bedoeld om toenemende mate van belastingontwijking tegen te gaan. (link)
24-4-1979	Rapport commissie-Van Bijsterveld betreffende de aard en omvang van belastingfraude. (link)
5-12-1979	Motie Van Rooijen c.s. betreffende een studie naar het Nederlandse inkomstenbelastingstelsel (aangenomen). (link)
1-6-1981	Rapport Heroverweging Groei Belastingdienst waarin de toenemende druk op de belastingdienst en wens voor vereenvoudiging tot uitdrukking komt. (link)
8-9-1981	Rapport van de Interdepartementale Stuurgroep Misbruik en Oneigenlijk Gebruik (ISMO) beveelt vereenvoudiging van belastingstelsel aan. (link)
11-9-1981	Beëdiging kabinet-Van Agt II.

Datum	Omschrijving
	 - CDA - PvdA - D66 - Rest
12-3-1982	Regeringsstandpunt rapport ISMO waarin vraag om vereenvoudiging wordt erkend. (link)
13-5-1982	Ontslagaanbod kabinet-Van Agt II door interne onenigheid over invulling bezuinigingen in de Voorjaarsnota.
29-5-1982	Beëdiging kabinet-Van Agt III.
	 - CDA - D66 - Rest
28-9-1982	Publicatie Contourennota door minister Van der Stee. De nota geeft een eerste aanzet tot hervorming van het belastingstelsel, maar behelst geen concreet voorstel. (link)
4-11-1982	Beëdiging kabinet-Lubbers I.
	 - CDA - VVD - Rest
6-9-1984	Kamervragen over uitblijven van studie naar inkomstenbelasting van motie-Van Rooijen c.s. (link)
30-1-1985	Motie-Vermeend betreffende het instellen van een commissie die op zoek gaat naar een enkel inkomensbegrip voor belasting- en premiewetgeving (aangenomen). (link)
9-5-1985	Brief staatssecretaris van Financiën over de invulling van de opdracht voor de in te stellen commissie zoals verzocht door Vermeend en Rooijen c.s. (link)
20-9-1985	Installatie commissie-Oort: dr. C.J. Oort, voorzitter drs. H. Burger, secretaris drs. H.P.A.M. van Arendonk mr. P. den Boer prof. mr. H.J. Hofstra mr. C.A. de Kam mr. H. Mobach mr. W.F.C. Stevens drs. N. Vogelaar H. Baron van Lawick, plv. lid-secretaris. drs. A.B.W.M. Hartman, mr. E.B. Jaspers, mr. H. Mooij.
25-9-1985	Media: L. Van der Geest stelt in de Economisch-Statistische Berichten dat de belastingwetgeving dermate ingewikkeld is geworden dat nu ook de fiscalisten klagen. <i>“De druppel die de emmer heeft doen overlopen is de recente tweeverdienerswetgeving met de omstreden voordeurdelersregeling.”</i>
27-5-1986	Commissie-Oort publiceert haar rapport “Zicht op eenvoud”
18-6-1986	Overleg vaste commissie van Financiën over ontheffing commissie-Oort van opdracht. Omdat de regering demissionair is, wordt de beslissing uitgesteld. (link)

Datum	Omschrijving
14-7-1986	Beëdiging kabinet-Lubbers II.
	 ■ CDA ■ VVD ■ Rest
30-7-1986	In het regeerakkoord spreekt de regering over de aanstaande wetgeving ingegeven door de commissie-Oort. Streefdatum voor invoering daarbij is 1988. (link)
29-9 / 3-10-1986	Openbare hoorzittingen vaste commissie voor Financiën over de stelselvereenvoudigingen en het rapport van de commissie-Oort. Gehoord worden: Federatie van verenigingen van inspecteurs en adjunct-inspecteurs van 's rijksbelastingen Nederlandse orde van belastingadviseurs Nederlandse federatie van belastingconsulenten Raad van de centrale ondernemingsorganisaties Landbouwschap Federatie Nederlandse vakbeweging Christelijk nationaal vakverbond Vakcentrale voor middelbaar en hoger personeel Raad voor het midden en kleinbedrijf Emancipatieraad Breed platform vrouwen voor economische zelfstandigheid Platform van organisaties voor alleenstaanden Enkele andere deskundigen (link)
13-11-1986	Media: C.A. de Kam in het Weekblad voor Fiscaal Recht: <i>"In het algemeen gesproken, zijn de Oort-voorstellen gunstig onthaald. Ik signaleer wel de bedenkelijke tendens, dat in het maatschappelijke debat over de voorstellen velen op allerlei onderdelen bepaalde verfijningen en uitzonderingen bepleiten. Ik wil ons rapport uiteraard niet heilig verklaren; er is bepaald het nodige op af te dingen. Maar het gevaar is levensgroot aanwezig dat gerommel in de marges van de Oort-voorstellen een bijl legt aan de wortel van het tere vereenvoudigingsboompje."</i>
23-12-1986	Kabinetsstandpunt over het rapport van de commissie-Oort. Het kabinet geeft aan dat de uitwerking van de voorstellen al ter hand is genomen. Het gaat om een totaalpakket van maatregelen waaraan niet teveel gesleuteld kan worden. De SER, Stichting van de Arbeid en Emancipatieraad worden om advies gevraagd. (link)
18-8-1987	SER-advies betreffende de voorstellen van de commissie-Oort. De SER onderschrijft de noodzaak tot hervorming, maar wijst een integrale implementatie van de voorstellen van de commissie-Oort af. De SER ziet voornamelijk niets in de voorgenomen bruterings van de lonen en biedt daarvoor twee alternatieven. (link)
24-12-1987	Indiening wetsontwerpen van een deel van de voorstellen van de commissie-Oort bij de Raad van State
18-2-1988	Brief staatssecretarissen van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer over de voortgang van de wetgevingsprocedure omtrent de voorstellen van de commissie-Oort. (link)
24-2-1988	Overleg vaste commissie voor Financiën met de staatssecretarissen van Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De vaste commissie wil duidelijkheid over het tijdschema voor de behandeling en invoering van de wetsvoorstellen. De bewindslieden houden vast aan 1990. (link)
15-4-1988	Media: F.W.G.M. Van Brunshot merkt in een voordracht bij de belastingconsulentendag 1988 op dat het toptarief in Nederland hoger is dan in andere geïndustrialiseerde landen.
18-5-1988	Advies Raad van State over wetsontwerpen n.a.v. commissie-Oort. De Raad van State vraagt of er wel voldoende tijd is ingeruimd voor de parlementaire behandeling van de voorstellen. (link)
2-6-1988	Brief staatssecretaris van Financiën over de voortgang van het wetgevingsproces. De voorstellen van de commissie-Oort worden gesplitst: de vereenvoudiging van de

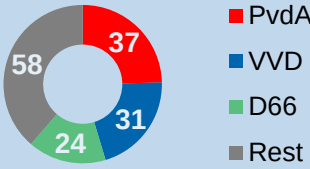
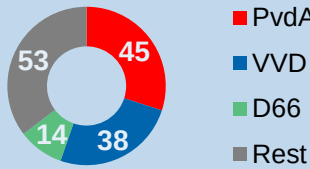
Datum	Omschrijving
	tariefstructuur en de behandeling van de aftrekposten landen in een afzonderlijk wetsvoorstel (Oort-I) en alle elementen die betrekking hebben op het vast te stellen tarief komen in een ander wetsvoorstel (Oort-II). Dit bespoedigt volgens de staatssecretaris het proces. (link)
17-6-1988	Wetsvoorstel Oort-I wordt verstuurd naar de Tweede Kamer, waarna vele amendementen volgen. De regering volgt de aanbeveling van de SER en schrapt de voorgenomen brutering en gebruikt een SER-alternatief als uitgangspunt (Kombrink-variant). (link)
15-8-1988	Wetsvoorstel overhevelingstoelage opslagpremies naar Tweede Kamer. (link)
10-10-1988	Wetsvoorstel Oort-II naar Tweede Kamer, met daarin de regelingen omtrent beperking van de aftrek van gemengde kosten.
2-2-1989	Eindstemming Tweede Kamer over Oort-I en Oort-II. De wetsvoorstellen worden met algemene stemmen aangenomen. De PvdA, PPR en PSP stemmen tegen de inwerkingtredingswet, die echter ook wordt aangenomen. (link)
14-3-1989	De vaste commissies voor Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid bespreken het pakket wetsvoorstellen van de Oort-operatie. Hierna volgen nog meer overleggen en moties. (link)
25-4-1989	De Eerste Kamer stemt over het pakket van de Oort-operatie. De wetsvoorstellen worden aangenomen PvdA, PSP en CNP stemmen tegen Oort-II. D66 stemt tegen Oort-III. (link)

5.3 Tijdslijn hervormingspoging 1991

Datum	Omschrijving								
26-10-1989	Regeerakkoord Lubbers III met daarin plannen voor een commissie t.b.v. belastingherziening. (link)								
7-11-1989	Beëdiging kabinet-Lubbers III.								
	 <table border="1"> <thead> <tr> <th>Partij</th> <th>Stemmen</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>CDA</td> <td>54</td> </tr> <tr> <td>PvdA</td> <td>49</td> </tr> <tr> <td>Rest</td> <td>47</td> </tr> </tbody> </table>	Partij	Stemmen	CDA	54	PvdA	49	Rest	47
Partij	Stemmen								
CDA	54								
PvdA	49								
Rest	47								
19-3-1990	Brief staatssecretaris van Financiën over instelling commissie-Stevens. In de commissie zitten: Mr. W.F.C. Stevens (voorzitter) Prof. dr. Bartel Mr. A. Overbosch Prof. mr. C. A. de Kam Prof. mr. H. J. Hofstra Mr. C. W. M. van Ballegooijen Mw. mr. E. J. J. E. van Leeuwen-Schut Dr. G. Zoutendijk Mr. H. Smit (link)								
19-2-1991	Tussenbalans 1991 gepubliceerd De tussenbalans toont de budgettaire problematiek die de komende jaren verwacht wordt en de beleidsmaatregelen die genomen worden om de problemen te verkleinen. (link)								
21-2-1991	Media: NRC: <i>Tussenbalans haaks op belastingherziening; Commissie-Stevens legt haar werk stil</i> De tussenbalans lijkt te impliceren dat de belastinghervorming niet budgetneutraal moet zijn, maar geld moet opleveren. De commissie-Stevens voelt zich voor het karretje gespannen en schrijft een brief aan minister Kok van Financiën waarin wordt aangekondigd dat zij het werk stilletje. (link)								
23-2-1991	Media: NRC: <i>Wöltgens ergert zich aan besluit 'Stevens'.</i>								

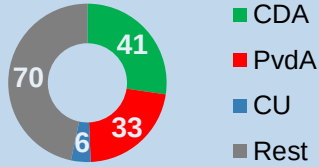
Datum	Omschrijving
	De fractieleider van regeringspartij PvdA ergert zich aan de werkonderbreking van de commissie-Stevens. <i>"Ik vind dit een typerend voorbeeld van een commissie die haar plaats niet kent"</i> . (link)
25-2-1991	Media: NRC: <i>Commissie-Stevens weer aan het werk</i> Na een gesprek tussen commissievoorzitter Stevens, Lubbers, Kok en Van Amelsvoort gaat de commissie-Stevens weer aan het werk. De bewindslieden hebben niet beoogd de taakopdracht van de commissie te wijzigen. (link)
3-7-1991	Rapport commissie-Stevens (<i>Graag of niet</i>) gepubliceerd Media: NRC: <i>Stevens: 'De politiek mag het nu niet laten afweten'</i> Commissievoorzitter Stevens geeft zijn visie op het rapport en verklaart dat het lastig was om aan alle randvoorwaarden (eigen woningbezit, inkomensverdeling, budgetneutraliteit) te voldoen. Stevens: <i>"Uit ons plan kun je niet alleen de krenten halen. Het is een kwestie van take it or leave it."</i> (link)
4-7-1991	Media: NRC: <i>Commissie Stevens is architect van kaartenhuis</i> Het artikel gaat in op de zwakte van het rapport: alle maatregelen zijn met elkaar verweven in een rekensom om tot budgettaire en inkomensneutraliteit te komen. Echter, sommige maatregelen zijn al doorgevoerd, zoals het verhoogde huurwaardeforfait en de afschaffing van de renteaftrek op consumptief krediet. PvdA: <i>"Onverkorte invoering van de commissievoorstellen zou inzet van extra middelen vergen omdat een deel van de nu voorgestelde maatregelen al is ingeboekt"</i> en die extra middelen zijn er niet, aldus de regeringspartij. (link)
20-7-1991	Media: NRC: <i>Wijze mannen moeten politieke knopen doorhakken</i> Commissievoorzitter Stevens is optimistisch over de toekomst van zijn voorstellen: <i>"Men kan niet om ons heen. Ons advies is unaniem. Er zaten vertegenwoordigers van de vier grote partijen in onze commissie. Dat is het begin van een maatschappelijk draagvlak. De politiek heeft zich van Oort meester gemaakt. Dat is teleurstellend. Ik zal er op toezien dat dit niet opnieuw gebeurt."</i> (link)
17-9-1991	Troonrede van 1991 noemt de intentie van de regering om de voorstellen van de commissie-Stevens mogelijk integraal in te voeren. Daarvoor moet echter eerst advies worden ingewonnen bij de betrokken belangenbehartigers. (link)
7-10-1991	Adviesaanvraag bij de SER, Stichting van de Arbeid, Emancipatieraad, Ziekenfondsraad, de Raad voor het Ouderenbeleid en de Sociale Verzekeringsraad over het rapport commissie-Stevens.
15-5-1992	Media: NRC: <i>Voorstellen van 'Stevens' kosten 5 pct. Koopkracht</i> Het artikel loopt vooruit op het negatieve advies dat de SER gaat geven. De SER stelt dat lage inkomens er op achteruit gaan en dat er van vereenvoudiging nauwelijks of geen sprake is. (link)
19-6-1992	SER brengt advies uit over het rapport van de commissie-Stevens. Een groot deel van de raad wijst een integrale invoering van de voorstellen af. De SER maakt vooral bezwaar tegen het schrappen van de aftrekposten voor premies werknemersverzekeringen (WW, Ziektewet, WAO), waarmee ruimte gemaakt zou worden voor tariefverlaging. (link)
20-6-1992	Media: Algemeen Dagblad: <i>Kabinet werkt aan belastingplan Stevens ondanks bezwaren Ser</i> Hoewel het kabinet volgens Lubbers positief oordeelt over de voorstellen van de commissie-Stevens, doet de SER dat niet. Lubbers denkt daarom dat het <i>"amper denkbaar"</i> is dat de voorstellen worden verwerkt in de komende begroting.
27-10-1992	Stichting van de Arbeid brengt advies uit over enkele maatregelen uit het rapport van de commissie-Stevens. De nadruk ligt daarbij op de afschaffing van de overhevelingstoelage en de overheveling van het werkgeversdeel van de Ziektefondswet-premie naar werknemers. Over het eerstgenoemde kan de Stichting het niet volledig eens worden. De laatstgenoemde overhevelingsoperatie wordt unaniem afgewezen. (link)

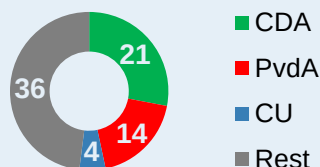
5.4 Tijdlijn hervorming 2001

Datum	Omschrijving
21-9-1992	De miljoenennota voor 1993 stelt dat de herbezinning op het fiscale stelsel aan de hand van onder andere de bevindingen van de commissie-Stevens door moet gaan.
22-5-1993	Media: NRC: <i>Hervormer Oort bepleit stilte voor fiscale storm</i> In een interview pleit Oort voor een intensieve studie naar een stelselhervorming en toont zich tegenstander van "een commissie á la Oort of Stevens". Een 'staatscommissie' is wat hem betreft een beter plan. (link)
4-7-1994	De <i>Herbezinning op het fiscale stelsel</i> (Bouwstenennotitie) van het Ministerie van Financiën wordt gepubliceerd.
6-7-1994	Media: Het Financieele Dagblad: <i>Kamer ontvangt fiscale bouwstenen</i> Het artikel noemt de afwijzing van de voorstellen van de commissie-Stevens als aanleiding voor de bouwstenennotitie. De bouwstenennotitie heeft echter een andere opzet: "In de nota zijn de bouwstenen niet tot een beleidspakket samengevoegd."
22-8-1994	 Beëdiging kabinet-Kok-I.
28-11-1994	Instelling werkgroep fiscaaltechnische herziening loon- en inkomstenbelasting. (link)
6-2-1996	Media: Het Financieele Dagblad: <i>Vermeend: geen tijd voor breed debat</i> Volgens het artikel wil Vermeend al voor de zomer van 1996 wetsvoorstellen indienen. Een breed debat over de herziening is volgens hem niet nodig, omdat met de werkgroep fiscaaltechnische herziening al voldaan is aan het verlangen daarnaar.
17-9-1996	De miljoenennota 1997 noemt de aankomende verkenning herziening belastingstelsel (link)
12-12-1997	Publicatie verkenning <i>Belastingen in de 21^e eeuw</i> door Ministerie van Financiën, waarin de eerste schetsen voor een analytisch belastingstelsel worden getoond. (link)
	Media: NRC: <i>Alleen CDA 'teleurgesteld'; Politieke steun voor belastingplan</i> Politieke partijen en sociale partners vellen over het algemeen een positief oordeel over de verkenning. (link)
5-/11-/12-2-1998	Rondetafelgesprekken vaste commissie voor Financiën met wetenschappers en verschillende belanghebbende partijen. (link)(link)(link)
23-3-1998	Notaoverleg vaste commissie voor Financiën over verkenning <i>Belastingen in de 21^e eeuw</i> . Minister Zalm noemt 2001 als mogelijke ingangsdatum voor de stelselherziening. (link)
17-4-1998	SER-advies over de verkenning <i>Belastingen in de 21^e eeuw</i> . De SER is unaniem in grote lijnen positief over de verkenning in grote lijnen. (link)
3-8-1998	 Beëdiging kabinet- Kok-II.
3-8-1998	Regeerakkoord Kok-II noemt het voornemen tot belastingherziening expliciet en koppelt

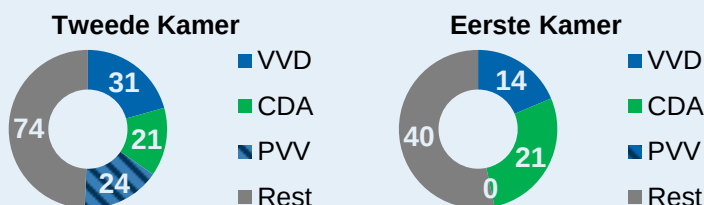
Datum	Omschrijving
	hier 1 januari 2001 als ingangsdatum aan. Er wordt 5 miljard gulden vrijgemaakt voor de herziening. (link)
18-1-1999	In een brief aan de Tweede Kamer maakt staatssecretaris Vermeend de planning voor de belastinghervorming openbaar. De herziening wordt in verschillende wetsvoorstellen gegoten die in september 1999 bij de Tweede Kamer en begin 2000 bij de Eerste Kamer behandeld moeten worden. (link)
14-9-1999	De wetsvoorstellen voor de Wet Inkomstenbelasting 2001 en de bijbehorende invoeringswet worden ingediend bij de Tweede Kamer. (link)
25-10-1999	De vaste commissie voor Financiën van de Tweede Kamer houdt een rondetafelgesprek met een aantal wetenschappers. (link)
11-11-1999	Open brief oppositiefracties aan coalitie, betreffende het wetgevingsproces omtrent de belastingherziening. De partijen CDA, GroenLinks, SP en RPF geven aan dat de hervorming te snel door het parlement wordt geloodst: <i>"Waar het kabinet zelf enige jaren de tijd heeft genomen voor de uiteindelijke presentatie, wordt de Tweede Kamer geacht zijn oordeel in luttele weken af te ronden."</i> (link)
16-11-1999	Instelling van de commissie-Thunnissen-de Waard die over de invoerings- en uitvoeringsaspecten van de belastingherziening moet adviseren. Er wordt geen rapport verlangd. De commissie is breed samengesteld uit werkgevers- en werknemersvakbonden en ambtenaren. (link)
8-12-1999	Algemeen overleg van de vaste commissie voor Financiën over de belastingherziening. Ook enkele ambtenaren van het Ministerie van Financiën zijn aanwezig. (link)
17-1-2000	Open brief van prof. dr. Cnossen aan de Tweede Kamer, medeondertekend door 34 hoogleraren, met het verzoek om van de invoering van de forfaitaire rendementsheffing af te zien. (link)
25-/26-1-2000	Behandeling van de wetsvoorstellen in de Tweede Kamer. Vanuit de oppositie is kritiek op het strakke tijdschema van het wetgevingsproces en het daardoor ontstane gebrek aan maatschappelijke discussie over de herziening. (link)(link)
3-2-2000	Eindstemming over de wetsvoorstellen in de Tweede Kamer. De wetsvoorstellen worden aangenomen. (link)
24-3-2000	Wouter Bos volgt Vermeend op als staatssecretaris van Financiën. Vermeend wordt Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het is daarmee aan Bos om de belastinghervorming in de Eerste Kamer te verdedigen.
8-5-2000	Behandeling en eindstemming van de wetsvoorstellen door de Eerste Kamer.(link)

5.5 Tijdlijn hervormingspoging 2015

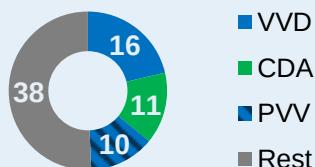
Datum	Omschrijving
21-11-2005	Ministerie van Financiën publiceert evaluatie belastingherziening 2001. (link)
22-02-2007	 Aantreden kabinet-Balkenende IV (link) In regeerakkoord is geen belastinghervorming opgenomen.
29-5-2007	Eerste Kamerverkiezingen

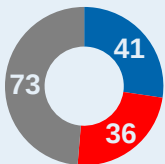
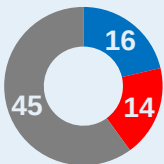
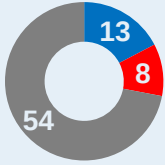
21-09-2009	In Miljoenennota 2010 wordt een voorstudie vernieuwingen belastingstelsel aangekondigd in het kader van de brede heroverwegingsoperatie. (link)
22-10-2009	Staatssecretaris en minister van financiën stellen studiegcommissie belastingstelsel in. Taak: voorstudie naar verschillend scenario's voor een mogelijke herziening van het Nederlandse belastingstelsel. (link) (link)
18-11-2009	Tijdens bespreking Belastingplan 2010 komt voorstudie aan de orde. (link)
20-02-2010	Val kabinet-Balkenende IV. (link)
01-04-2010	Publicatie heroverwegingsrapporten (link) , waaronder een rapport over toeslagen (link) en over de belastingdienst. (link)
07-04-2010	Studiegcommissie Van Weeghel biedt haar rapport aan: 'Continuïteit en vernieuwing, Een visie op het belastingstelsel' (link) . Publicatie vervroegd in verband met verkiezingen en publicatie heroverwegingsrapporten.
09-06-2010	Verkiezingen Tweede Kamer. (link)
14-10-2010	Aantreden kabinet-Rutte I.

	(link) In het regeerakkoord is geen belastingherziening aangekondigd.
18-11-2010	Tijdens behandeling van het belastingplan 2011 verzoekt de Kamer de regering om te komen tot een visie op het Nederlandse belastingstelsel.
14-04-2011	Staatssecretaris Weekers publiceert de 'Fiscale agenda'. (link) De Fiscale agenda bevat "een toekomstvisie op een eenvoudiger, meer solide en fraudebestendiger belastingstelsel".
15-04-2011	Media: <i>Volkscrant: Kamer schiet btw-verhoging af.</i> (link)
23-5-2011	Eerste Kamerverkiezingen

06-10-2011	Tweede Kamer aanvaardt motie-Dijkgraaf over het instellen van een belastingherzieningscommissie. (link)
17-02-2012	Staatssecretaris stelt Commissie Inkomstenbelasting en toeslagen in (Commissie Van Dijkhuizen). Opdracht is scenario's te verkennen om te komen tot een eenvoudig, solide en fraudebestendig belastingstelsel dat bijdraagt aan de concurrentiepositie van Nederland. Onderdeel hiervan zou in ieder geval een wezenlijke verlaging van de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting moeten zijn.
23-04-2012	Val kabinet-Rutte I. (link)
12-09-2012	Verkiezingen Tweede Kamer. (link)
16-10-2012	Interim-rapport commissie van Dijkhuizen. (link)
05-11-2012	Aantreden kabinet-Rutte II.

		Tweede Kamer	Eerste Kamer
			
		■ VVD ■ PvdA ■ Rest	■ VVD ■ PvdA ■ Rest
		(link) In het regeerakkoord wordt geen belastingherziening aangekondigd.	
18-06-2013	Publicatie eindrapport commissie Van Dijkhuizen 'Naar een activerender belastingstelsel'. (link)		
30-01-2014	Staatssecretaris Weekers treedt af (link) Na een debat over de problemen met huur- en zorgtoeslagen bij de Belastingdienst. (link)		
04-02-2014	Wiebes wordt nieuwe staatssecretaris van financiën voor belastingen. (link)		
12-03-2014	CPB publiceert Policy Brief over modernisering btw. (link)		
19-05-2014	Kamerbrief 'Brede Agenda Belastingdienst'. (link)		
16-09-2014	Kamerbrief 'Keuzes voor een beter belastingstelsel'. Hoofdpijnen van de belastingherziening zijn een daling van de lasten op arbeid van 5 mld euro en hervorming van de vermogensrendementsheffing. Andere opties (keuzes) worden alleen geschetst in de Kamerbrief, waaronder uniformering van de btw, meer gelijke behandeling van vreemd en eigen vermogen, verdere vergroening en verruiming van het gemeentelijk belastingstelsel. (link)		
27-11-2014	CPB publicatie over MICSIM - Een microsimulatiemodel met gedrag voor de analyse van wijzigingen in het belasting- en uitkeringsstelsel in Nederland. (link)		
29-05-2015	Eerste Kamerverkiezingen		
			■ VVD ■ PvdA ■ Rest
10-06-2014	Media: NRC: Coalitie bereikt hoofdlijnenakkoord over herziening belastingstelsel. (link)		
24-06-2015	Kamerbrief 'Kamerbrief over effecten brief Belastingherziening'. (link)		
24-06-2015	Kamerdebat over belastingherziening. (link)		
29-06-2015	Media: FD: D66 stapt uit belastingoverleg. (link)		
13-08-2015	Media: ESB Bas Jacobs: Belastinghervorming is een farce. (link)		
15-09-2015	CPB publiceert Macro-Economische Verkenning 2016, inclusief tekstkader over 5-miljard-pakket. (link)		
18-11-2015	CPB publiceert notitie over 4 ^e nota van wijziging van het Belastingplan 2016. (link) Eerder in de maand waren al twee andere notities hierover gepubliceerd.		
19-11-2015	Tweede Kamer stemt in met Belastingplan (inclusief 5-miljard-pakket). Naast regeringspartijen stemt CDA voor. (link)		
08-12-2015	Novelle Belastingplan naar Tweede Kamer, waarin onder andere aankondiging voorontwerp wetsontwerp om vanaf 2019 gemeentelijk belastinggebied te verruimen. (link)		
		Media: NRC: Belastingplan gered na akkoord coalitie met D66. (link)	
17-12-2015	Tweede Kamer stemt in met wijziging Belastingplan. Naast regeringspartijen en CDA stemt nu ook GroenLinks en D66 voor. (link)		
22-12-2015	Eerste Kamer stemt na novelle in met Belastingplan 2016. Naast regeringspartijen stemmen CDA, GroenLinks en D66 voor. (link) (link) (link)		

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

info@cpb.nl | www.cpb.nl

Juni 2016